

Franckesche Stiftungen zu Halle

Considerationes Modestae & pacificae Controversiarum De Justificatione, Purgatorio, Invocatione Sanctorum, Christi mediatore, & Euchariastia

Forbes, William

Helmstadii, A. MDCCIV.

VD18 11391456

Cap. I. Ubi de rebus hisce generaliter disseritur.

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

urn:nbn:de:gbv:ha33-1-219598

An Christ. etiam sibi aliq. mern. p. 369. 370. 557

glorificationem autem humilitatis fuisse praemium.
Pag. 369.) Et rursus : *Christus de se dicebat : Pa-*
ter meus diligit me, quia, quae placita sunt ei,
facio. Semper diligebat tamen eum aliam etiam
ob causam : nempe, quia filius erat ipsius. Alias ob-
jectiunculas abunde dissolverunt alii, quos con-
sule, lector candide. Nos ad alia majora, Deo
valetudinem & vires benigne concedente, per-
tractanda properamus.

Soli Deo gloria.

Pag. 370.

Consideratio
controversiae hodiernae gravissimae
de
Sacramento eucharistiae.

Liber I.

In quo de reali Christi in S. eucharistia
praesentia & participatione, ac de modo
utriusque breviter tractatur.

CAP. I.

Ubi de rebus hisce generaliter disseritur.

Nihil

Nihil in hoc tristi religionis dissidio magis dolendum, quam hoc S. eucharistiae sacramento, ideo peculiariter a Christo domino instituto, ut per id arctius ei incorporemur, & ab eo vitam continuo tenore hauriamus, mutuaque charitate inter nos sub uno capite Christo eo tenacius conglutinemur; satanam tamen, humani generis hostem atrocissimum, sua improbitate ac audacia, & quam plurimos ecclesiae doctores ac ministros, (pag. 371.) ex φιλοψυχία & φιλαρχία, i. e. contendendi ac dominandi libidine, multis jam retro seculis, atque hoc nostro quam maxime, ad contentiones & factiones alendas abusus, & adhuc indies abuti. Faxit misericors Deus in Christo cum Spiritu sancto, ut omni contentione sublata, citra veritatis creditu necessariae jacturam, in hac materia, ut & in aliis omnibus, concordibus animis iterum omnes Christiani coalescant! Sed dere jam proposita dicamus.

Sententia Zuinglii, quam theologi tigurini mordicus retinuerunt ac defenderunt, Christum scilicet contemplatione tantum fidei esse in eucharistia praesentem; nullum hic miraculo locum dandum esse, cum sciamus, quā ratione Christus carne sua adsit, nimirum spiritu vivificante, spiritualiter & efficaciter: unionem sacramentalem in significatione totam consistere, &c. (Vide Rodolph Hospinianum, tigurinum, Historiae sacramentariae parte altera pag. 161, 162.) minime probanda est, quum

D
qu
ten
mill
sent
jam
dov
Vid
ipsa
Belg
pro
enir
se Z
tore
lant
idol
inpr
no i
nior
nis
preb
hum
plice
ptibi
man
fonte
illam
auda
hoc
aliqu
nihil
Long
*J

quum scripturae & communi Patrum omnium sententiae apertissime adversetur, quemadmodum millies ab aliis demonstratum est. Hanc tamen sententiam Zuinglii, rejecta illa Calvini, de qua jam dicemus, apud Lugdunenses in Gallia, Lodovicus Alamannus, Italus, acriter defendit. Vide inter Epist. Bezae epist. 5. ad eundem hac ipsa de re scriptam, & nuper, qui in Foederato Belgio vocantur Remonstrantes, in Apologia pro confessione sua cap. 23. * (pag. 236.) aperte enim ibi profitentur, sed gravissime errantes, se Zuinglii, quem *optimum hujus ceremoniae doctorem* inepte, ne quid gravius dicam, appellant, sententiam sequi, ut simplicissimam, & ad idololatriam omnem evitandam in hac materia imprimis necessariam. Et pag. ead. quae a Calvinio illiusque sequacibus dicuntur de communione in coena cum physica corporis & sanguinis Christi substantia, non modo ironice *incomprehensibilia & ineffabilia illa mysteria* vocant, quae humana seu curiositas, seu superstitio in hoc tam simplice, tam plano, & a nullo non ingenio facile perceptibili ritu finxit potius quam reperit, sed etiam manifestam in se continere absurditatem, & ex isto fonte emanavisse, hodieque adhuc fluere ingentem illam idololatriam, qua major concipi vix potest, audacter asseverant. Sed qui sic abjecte de hoc augustissimo sacramento sentiunt, ut hi aliique hodierni novatores, eos non mirum nihil in eo reperire, quod mirentur. (Pag. 373.)

Longe aliter pii Patres senserunt & scripserunt,

* Pag. 236.] F. 2. Oper. Episcopii.

qui

qvi φεαχτόν hoc μυστήριον, *tremendum mysterium* appellare consueti, nunquam sine sacro & religioso horrore de re tanta cogitari voluerunt; quia firmissime crediderunt, qvi digne haec mysteria corporis & sanguinis Christi sumit, illum vere & realiter corpus & sanguinem Christi in se, sed modo quodam spirituali, miraculoso, & imperceptibili sumere, ut postea dicemus.

Sententia Joh. Calvini, ista zuingliana multo sanior & tolerabilior est. Archiep. spatat, de rep. eccl. l. 7. cap. 11. n. 7. *An ita, inquit, a magistro Calvino reformati sentirent, diu dubitavi, & volui, dum haec imprimenda parabam, plane sententiam Calvini agnoscere. Atque haec, quae sequuntur, dicta in ejus Opusculis reperi. In tract. de Coena Dom. Blasphemia est negare, in coena Domini offerri veram Christi communicationem, Pani & vino corporis & sanguinis nomen attribuitur, quod sint veluti instrumenta, quibus D. J. C. nobis ea distribuit. Panis non est figura nuda, & simplex, sed veritati suae & substantiae conjuncta. Panis merito dicitur corpus, cum id non modo repraesentet, verum etiam nobis offerat. Intelligimus, Christum nobis in coena veram, propriamque corporis & sanguinis sui substantiam donare. Panis in hoc consecratus est, ut repraesentet & exhibeat nobis corpus Domini. Zuinglius & Oecolampadius debuerunt adjungere, ita signa esse, ut nihilominus veritas cum eis conjuncta sit, & testari debuissent, se non eo tendere*

dere, ut veram communionem obscurarent, quam nobis hoc sacramento Dominus in corpore & sanguine exhibet. *Lutherus propterea incensus est in eos, quia volebat sacramentum efficax.* Fateamur omnes, nos, cum juxta Domini institutum, fide sacramentum recipimus, substantiae corporis & sanguinis Domini vere fieri participes. Quomodo id fiat, alii aliis melius definire, & clarius explicare possunt. *Ne vis sacrosancti hujus mysterii imminuatur, cogitare debemus, id fieri occulta & mirabili Dei virtute.* Sic ille, inquit Spalatensis. Haec Calvini dicta idem Spalat. in loco citato n. 8. ad pacem & concordiam inter partes conciliandam sufficere existimat. Omnes, inquit, & Pontificii & Lutheri & Calvini discreti sectatores Pag. 373. in eo convenimus, nobis in eo verum ac reale Christi corpus vere & realiter exhiberi. Cur ergo in hoc non sistimus omnes? Hanc tamen, ut appellat, ingenuam Calvini confessionem, Joh. Barnesius in suo Catholico romano pacifico §. 7. in paralipom. ad literam B. verbatim ex Spalatensi de scribens, sibi non probari profitetur, ut quae consubstantiationi maxime faveat, sicut infra dicemus. Interim, inquit, cum bona venia & Calvini & Spalatensis non est additio ad sensum apertum verborum Christi, (ut ibi docet locis citatis) dicere, corpus Christi esse in eucharistia, cum substantia panis permanentis, aut transeuntis. Sed de hac re interius, pag. 418.

Quam religiose, reverenter, & Patrum stylo convenienter etiam alibi in scriptis suis de hoc

Nn

august-

augustissimo mysterio loqui videtur idem Calvinus! Instit. l. 4. c. 17. §. 7. *Nihil, inquit, restat, nisi ut in ejus mysterii admirationem prorumpam, cui nec mens plane cogitando, nec lingua explicando par esse potest.* §. 10. *Etsi autem incredibile videtur, in tanta locorum distantia penetrare ad nos Christum carnem, ut nobis sit in cibum; meminerimus, quantum supra sensus omnes nostros emineat arcanum Spiritus S. virtus, & quam stultum sit, ejus immensitatem modulo nostro velle metiri. Quod ergo mens nostra non comprehendit, concipiat fides, Spiritum vere unire, quae locis disjuncta sunt.* Et 32. Porro, inquit, de modo si quis me interrogat, fateri non pudebit, sublimius esse arcanum, quam ut vel meo ingenio comprehendere, vel enarrari verbis queat. Si militer Beza de Re sacrament. qv. 4. *Sed nihil minus fatemur, incomprehensibile esse mysterium Dei, quo fit, ut, quod est, & manet in caelis, & non alibi, nobis, qui nunc in terra sumus, & non alibi, vere communicetur.* Et infra: *Quo fit, ut tota haec actio valde proprie μυστήριον vocetur.* Improbatur etiam idem Calv. Instit. c. 17. §. 5. sententiam Zuin-
glii, qui manducationem corporis & bibitionem sanguinis Christi, nihil aliud esse dicit, quam in Christum credere: Sunt, inquit, qui manducare Christi carnem, & sanguinem ejus bibere uno verbo definiunt, nihil esse aliud, quam in ipsum Christum credere: Sed mihi expressus quiddam ac sublimius videtur voluisse docere Christus in praeclara illa con-
sione, ubi carnis suae manducationem nobis commenda-
dat; nempe vera sui participatione nos vivificare:
quam

quam manducandi etiam ac bibendi verbis ideo designavit, ne, quam ab ipso vitam percipimus, simplici cognitione percipi quispiam putaret. Plura in eandem sententiam ex eodem scriptore adferri possent.

(Pag. 374.)

Sed quod cum bona venia Calvini & sectatorum illius dictum esto, Calvini sententia & doctrina super hac re, maxime incerta & dubia atque lubrica multis viris doctissimis semper, visa est: & abunde id a plurimis cum romanensibus tum lutheranis theologis est demonstratum; quos adi, si libet. Sola illa Consensio mutua in re sacramentaria Ministrorum tigurinae ecclesiae & Joh. Calvini diligenter perpensa, istud lucidissime ostendit. Vir fuit, atque etiamnum est, apud multos Protestantes magni quidem nominis, ut & meriti, sed nemo doctorum in verba illius jurare addictus est. *Tanti est, & esse debet, ut utar verbis doctissimi episc. elientis in Tortura torti p. 309. quanti rationes, quas affert pro se, nec pluris.* Et ut idem rursus in Resp. ad card Bellarm. Apologiam cap. 7. p. 161. *Tam non Calvinum, quam neque Papam sequimur, ubi a Patrum vestigiis, hic vel ille discedit. Dum nunc his, nunc illis gratificari studuit, haud pauca male sibi cohaerentia scripsit.*

Tutissima & rectissima videtur illorum Protestantium aliorumque sententia, qui corpus & sanguinem Christi vere, realiter, & substantialiter in eucharistia adesse, & sumi existimant, immo firmissime credunt, sed modo humano

N° 2

inge.

ingenio incomprehensibili, ac multo magis ineffabili, soli Deo noto, & in scripturis nobis non revelato, non quidem corporali, & per oralem sumptionem, sed neque etiam solo intellectu, ac pura puta fide, sed alia ratione, soli Deo, ut dictum est, cognita, illiusque omnipotentiae relinqvenda. Phil. Melanchthon postquam illi Lutheri sententia, quam diu defenderat, displicuisset, in epistola ad Vitum Theodorum, (vid. R. Hosp. in l. supra cit. p. 169.) de negotio cœnae lic scribit: *Ego, ne longius recederem a veteribus, posui in usu sacramentalem praesentiam, & dixi: Datis his rebus, Christum vere adesse, & efficacem esse. Id profecto satis est. Nec addidi inclusionem, aut conjunctionem talem, qua affigeretur τὸ ἄρτον τὸ σῶμα, aut ferruminaretur, aut misceretur.* Pag. 375.) *Ego vero, etsi, ut dixi, realem pono praesentiam, tamen non pono inclusionem seu ferrurationem, sed sacramentalem, h. e. ut signis positis adsit Christus vere efficax. Quid requires amplius? Et in Locis commun. anno 38. Wittemb. excusis: Quid de verbis cœnae senserint ecclesiastici scriptores, ex dictis eorum apparet. Paulus inquit: Panis est communicatio corporis Christi. Itaque datis his rebus, pane & vino in cœna Domini, exhibentur nobis corpus & sanguis Christi, & Christus vere adest sacramento suo, & efficax est in nobis, sicut Hilarius inquit: Quae sumpta & hausta faciunt, ut Christus sit in nobis, & nos in Christo. Mirum profecto & ingens pignus est summi erga nos amoris, summae misericordiae*

cordiat, quod hac ipsa cœna testatum vult, quod se ipsum nobis impertiat, quod nos sibi adjungat tanquam membra, ut sciamus, nos ab eo diligere, respici, servari. Vide Hospin. p. 274.

Caspar Cruciger, theologus witebergensis, & Melancthonis intimus, qui etiam tractatui concordiae witebergensis interfuit, in literis ad eundem Vitum Theodorum, ut legere est apud Hospin. p. 171. haec scripsit: *Ego, quantum possum, disputationibus illis interim sepositis, sequor, quod existimo tutissimum; veram, adeoque σωματικὴν παρουσίαν esse in usu eucharistiae, quam verba cœnae, & Paulus omnino videntur ponere, & verba nicaeni Concilii plane testantur. Sed ut praesentiam omnino ponendam esse sentio, ita de modo παρουσίας non disputo. Puto hoc simplicitati fidei sufficere, credere, quod vere adsit Christus, & ejus corpus & sanguis vere exhibeantur utentibus.*

Videantur & diligenter perpendantur Retractatio Mart. Bucer de Cœna Domini, quam suis enarrationibus in quatuor evangelistas inseruit, pag. 483. edition. hervag. & ejusdem Scripta anglicana p. 642. Historia de concordia circa negotium eucharisticum inter Lutherum, & superioris Germaniae theologos anno 1536. Witebergae inita, in Scriptis anglic. p. 648. Censura de tribus propositionibus a P. Martyre Oxonii ad disputandum propositis A. 1549. ubi secundam propositionem Martyris, *Corpus & sanguis Christi, non est carnaliter aut corporaliter in pane & vino: nec, ut alii dicunt, sub speciebus pa-*

nis & vini, sic expressam optabat : Pag. 376)
 Corpus Christi non continetur localiter in pane
 & vino : nec iis rebus affixum aut adjunctum
 est ulla mundi ratione. *Corpus & sanguis Christi*
uniuntur pani & vino sacramentaliter. Et tertiae
 subijci voluit : *ita ut credentibus Christus hic vere*
exhibeatur. Fide tamen, nullo vel sensu, vel ratione
hujus seculi intuendus. Legatur etiam epist. ejus-
 dem ad P. Martyrem eidem censurae praefixa.
 Definitio plenior S. Eucharistiae cum explicati-
 one sua, ad petitionem D. Petri Alexandri atre-
 batensis, script. anglie. p. 551. & Defensio doctr.
 christiani, contra Robertum, episc. abrin. p. 613.
 Idem contra Tigurinos defendit, *Christum in ce-*
na praesentem esse, praesentiae vero modum inexpli-
cabilem, & proinde omnipotentiae divinae committi-
rendum. Vide Hospin. pag. 162. l. c. Addatur
 Epistola Bucerii ad Joannem a Lasco de re sa-
 cramentaria, quam legere est in epistolis sele-
 ctioribus illustrium & clarorum virorum, Lug-
 duni Batav. excusis A. 1617. centur. 1. epist. 5.
 Sibi tamen non semper satis constare videtur
 Bucerius, ut neque etiam recte dubitare, quid,
 vel ubi coelum illud sit, in quod Christum ascen-
 disse credimus. Vide Confess. Bucerii de S. eu-
 charistia, Argentinae in schola publice dicta-
 tam, prout extat in Script. angl. p. 700. & con-
 fer p. 697. & seq.

Caspar Hedio theol. D. & concionator ar-
 gentinensis, Bucerii collega, in dissert. de Pace
 eccl. catholicae apud Goldastum : *De eucharis-*
stiae

stiae dissidio, inquit, quod forte in spongiam cades propediem optimum videretur consilium: quandoquidem Evangelistae & Paulus de eucharistia circumcise meminerunt, veriti nimirum, ne quid de tanto mysterio secus dicerent, quam oportet, ut fidelis & prudens verbi minister, videns plerosque sic tractare theologiam, ut incidant in mataeologiam, ipse paucis & circumcise, & verbis Evangelistarum ac S. Patrum de pane & poculo illo mystico loquatur. In hoc mihi, qui dissidium hoc semper deflevi, & pejus angue odi, Phocionis atheniensis sententia placuit, cui, dum alii solliciti essent, ut quam plurima dicerent, quò viderentur disertis, diversa cura erat, nimirum ut, quae ad rem faciebant, verbis quam paucissimis completeretur. Errat, qui Paulo ac Evangelistis prudentior esse vult; deplorare errat, cui pudor est in consilio, qui errorem etiam intellectum, vult defendere. Et in summa, de rebus divinis differere, periculosissimum est; taceo, definire velle. Confessio de cœna Domini est, (pag. 377.) quod Christus ut in ultima cœna, ita etiam hodie discipulis suis & credentibus, quando juxta verba Christi, Accipite, edite, hoc est corpus meum, cœnam servant, in hoc sacramento suum verum corpus & sanguinem vere ad manducandum & bibendum dat, in cibum animarum vitae aeternae, ut ipsi in Christo, & Christus in nobis manere possit. Haec ille.

Theologi witebergeneses, Melanchthonis studiosissimi tunc temporis sectatores, in con-

ventu dresdensi (vide Hospin. de origine & progressu libri concordiae cap. 3. p. 20.) & consensu in eo facto ajunt: *Firmiter credimus praesentiam veri corporis & sanguinis Christi in cœna.* Et paulo post: *Vitamur etiam peregrina, & ad institutionem cœnae nihil pertinentia certamina, quae ipse quoque Lutherus tandem praecidit.* De sacramento corporis & sanguinis Christi nunquam docuimus, neque adhuc docemus, quod Christus e cœlo, vel de dextra patris descendat vel ascendat, visibiliter aut invisibiliter; *sed firmiter retinemus articulus fidei, Ascendit in cœlos, Seder ad dextram patris, &c. & omnipotentiae Dei relinquimus, quomodo corpus & sanguis Christi exhibeantur nobis.* Vide hic etiam Hospin. Historiae sacram partem alteram pag. 292. *Qualis autem, inquit witeberg. & lipsenses theologi, sit exhibitionis & praesentiae modus, cum sit revera impervestigabilis, inquirere & pervestigare nolumus, sed affirmamus, & vere exhibenti, veraci & omnipotenti Domino reverenter credimus.* Joachimus Camerarius, vir doctissimus & Melanchthonis amantissimus, in Notis suis in N. T. in cap. 16. Matth. * pag. 96. τὸ τοῦ αἵματος, nimirum τὸ ἐν τῷ ποτηρίῳ. *Viscentibus ipsis, distribuit Jesus praesentibus panem corpus suum, & poculum, in quo esset sanguis ipsius, sive quemadmodum Chrysost. ἐκεῖνο τὸ δῶν τὸ πλεονεξίας πῶτα.* Sunt autem haec ejusmodi, quae non intelliguntur ab ulla humana sapientia extra Ecclesiam Christi, & soli religiosae fidelique pietati notae;

nec

* Pag. 96.] Edit. lipsiensis A, 1572.

nec profanis disputationibus ad captum humanum quasi enucleanda, ut religionis sanctitas conservetur, & rerum arcanarum, quae Greci *μυστήρια*, & Latini sacramenta appellaverunt. In 1. Cor. II. p. 49. pag. 378.) Cum autem haec institutionis sint & *δευτήρια*, non debet *ἀναμνησὶς* aut *τύπος*, neque *τρόπος*, inque verborum significatione *διαβολὰς* *ἔμπροσθεν* quaeri, sed id intelligi simpliciter & religiosa fidei assensione comprehendere oportet, quod dicitur. Vbi non est intelligendus omnem simpliciter tropum excludere, nam neque Lutherani rigidiores tropum aliquem in verbis cœnae inesse negant: sed huiusmodi tropum, quo vera & realis praesentia, atque exhibitio corporis & sanguinis Domini cum elementis sanctificatis excluditur & eluditur: fuit enim Camerarius tenacissimus doctrinae Melanchthonis, ut omnibus doctis constat.

Vt multos alios Germanos silentio praetereamus; Legati Wormatiam missi ab ecclesiis reformatis gallicis A. 1557. (vide Hospin. Hist. sacram. 2. part. p. 251.) hanc de cœna confessionem Lutheranis exhibuerunt: *Fatemur, in cœna Domini, non omnia modo Christi beneficia, sed ipsam etiam filii hominis substantiam, ipsam, inquam, veram carnem, & verum illum sanguinem, quem fudit pro nobis, non significari duntaxat, aut symbolice, typice, vel figurate, tanquam absentis memoriam proponi, sed vere ac certo repraesentari, exhiberi, & applicanda offerri, adjunctis symbolis*

minime nudis, sed quae, quod ad Deum ipsum attinet, promittentem & offerentem semper rem ipsam vere ac certo conjunctam habeant, sive fidelibus sive infidelibus proponantur. Jam vero modum illum, quo res ipsa i. e. verum corpus & verus sanguis Domini cum symbolis copulatur, dicimus esse symbolicum sive sacramentalem. (1) Sacramentalem autem modum vocamus, non qui sit figurativus duntaxat, sed qui vere & certo sub specie rerum visibilium repraesentet, quod Deus cum symbolis exhibet & offert, nempe, quod paulo ante diximus, verum corpus & sanguinem Christi, ut appareat, nos ipsius corporis & sanguinis Christi praesentiam in cena retinere & defendere. Et si quid nobis cum vere piis & doctis fratribus controversiae est, non de re ipsa, sed praesentiae modo duntaxat, qui soli Deo cognitus est & a nobis creditur, disceptari. Et paulo post: Modum, quo res ipsa vere ac certo nobis communicatur, non facimus naturalem, aut localem copulationem imaginamur, aut crassam illam ac diabolicam transubstantiationem, non denique crassam quandam commixtionem substantiae Christi cum nostra, (Pag. 379.) sed (2) spirituales modum, esse dicimus, id est, qui incomprehensibili spiritus Dei virtute nitatur, quem nobis in hoc suo verbo patefecit: Hoc est corpus meum, &c. Huic confessioni, inquit Hospin. loco cit. Farellus, Beza, Carmelus & Budaens legati subscripserunt, idque eo titulo, quod in Gallia, Helvetia & Sabaudia ad istum

(1) Sacramentalem modum.] Vide p. 384.

(2) Spirituales modum.] Vide p. 380. 384.

istum modum de cæna Dominica doceatur & credatur. Displicuit confessio hæc Bezae & Tigurinis, quos diversum ab illa sentire lippis & tonforibus notum erat, ut haud obscure fatetur ipse Beza. Nam cum ei illud objecisset Claudius de Sainctes in Examine Calvine & Bezae doctrinae de cæna, Beza in prima sua Apologia ad eundem Claudium respondet: *Quod si fidei nomen additum fuisset, rectius factum esset. Neque Farelli, neque mea fides unquam apud illos (Tigutinos sc.) in dubium venit. Optassent tantum, plenius illa fuisse a nobis perscripta. Hoc, sicuti par erat, mihi & communibus amicis (Calvinum intelligit) significarunt, quod vererentur, ne qui nostro illo scripto abuteretur.* Hæc ille, quem profecto, nihil erat, quod pudeat aut pœniteret confessionis istius; sed tamen non satis bona fide in Gallia, Helvetia & Sabaudia ad istum modum de cæna D. doceri & credi, affirmavit vir doctissimus.

Episcopus elienus in Resp. ad card. Bellarmini Apolog. c. 1. p. II. *Dixit Christus: Hoc est corpus meum, non, Hoc modo hoc est corpus meum. Nobis autem vobiscum de objecto convenit; de modo lis omnis est. De Hoc est fide firma tenemus, quod sit: De Hoc modo est, (nempe transubstantiato in corpus pane) de modo, quo fiat ut sit, live Per, live In, live Cum, live Sub, live Trans, nullum inibi verbum est. Et quia verbum nullum, merito a fide ablegamus procul: inter scitæ scholæ fortasse, inter fidei articulos non ponimus. Quod dixisse olim fertur Durandus, nunti quam nobis*
displi.

difficet : Verbum audimus , motum sentimus , modum nescimus , praesentiam credimus ; *praesentiam (inquam) credimus* , nec minus quam vos , veram. *De modo praesentiae nil temere definimus* ; (addo , nec anxie inquirimus) *non magis quam in baptismo nostro , quomodo abluat nos sanguis Christi : non magis quam in Christi incarnatione , quomodo naturae divinae humana , in eandem hypostasin unia-* *tur.* *Inter mysteria ducimus* (& quidem mysterium est eucharistia ipsa) Pag. 380.) *cujus* quod reliquum est , debet igne ablumi , id est , ut eleganter Patres loquuntur , fide adorari , non ratione discuti. Haec ille. Vide etiam ejusdem conciones p. 9. 16. 22. 43. 52. 79. 118. 157 454.

If. Casaubonus in Respons. ad epist. card. Perronii , citato & descripto integro illo episcopi eliensis loco ex libro contra Bellarm. pag. 924. affirmat , hanc esse fidem Regis , & Ecclesiae anglicanae super illa re , & p. 923. *Legimus* , inquit , *in evangelis , Dominum nostrum , cum hoc sacramentum instituebat , panem sumpsisse & dixisse* , Hoc est corpus meum : quomodo panis corpus suum esset , ne verbulo quidem uno explicuisse legimus. *Quod legit Ecclesia anglicana , hoc pie credit ; quod non legit , pari pietate non inquit : mysterium istud magnum esse , humano ingenio incomprehensibile , ac multo magis inenarrabile , fatetur & docet.*

* J. ep. roffensis , de Potestate Papae in rebus tem-

* J. ep. roffensis] Is est Joh. Fisher.

temporalibus, contra card. Bellarm. in praef. ad lectorem: *Bernardi*, inquit, *sententia haec est*, quod usque hodie eadem caro nobis, sed spiritaliter, utique non carnaliter, exhibeatur. *Huius consona est per omnia doctrina Ecclesiae anglicanae, quae (in Catechismo nuper aucto) corpus & sanguinem Christi in caena Domini, vere & realiter exhiberi, & fide recipi asserit; modum autem spiritualem, & proinde ineffabilem & incognitum tradit, & a quaestione πῶς τὸ πρὸς de modo praesentiae abstinendum esse docet.* Ibidem, ex Cyrillo in Joan. l. 4. cap. 13. & Theophylacto in Joan. 6. verba Durandi speculatoris, supra citata, & versus illos satis notos probat:

Corpore de Christi lis est, de sanguine lis est:

Deque modo lis est, non habitura modum.

Citat etiam verba Hardingi in Responsione ad art. episc. Juelli (hac in re sententiae Tigurinorum & P. Martyris addictissimi) de reali praesentia art. 5. sect. ult. *modum praesentiae juxta omnes Catholicos verum & realem, sed longe sublimiorem & excellentiorem, supernaturalem, supersubstantialem, invisibilem, inenarrabilem, hujus sacramenti proprium, non tantum spiritualem, & tamen spiritualem esse, immo talem esse, qualem Deus unus novit.* Pontificios autem reprehendit, qui modum hunc definiunt, per viam *transubstantiationis*, quam ignorent antiqui. (Pag. 381.) Consentit R. Montacutius in Antidiatrib. contra Bulengeri Diatribam 13. p. 143. & contra

contra

contra anonymum controuv. abbreviat. art. 35. & in Appello ad Caesarem, contra Purit. parte 2. c. 30. Videantur quoque doctissimus Hookerus de Politia ecclesiast. l. 5. sect. 67. & hyperaspistes ipsius, Wilielmus Covellus art. 17. de Transubstantiatione contra Puritanos; Theophilus Fieldus, episcopus landavensis, in libello, quem Parasceven paschae inscripsit, ubi Hookeri sententiam magnopere laudat, pag. 113. Bilsonus, episc. Winton. ad Apol. Jesuit. parte 4. & Christoph. Suttenuus in lib. de hoc sacramento conscripto pene toto, maxime cap. 70. edit. london. A. 1622. quod caput tum latine, tum anglice, scriptum exstat de hac controversia lectu apprimè dignum. Georg. Singus in defensione Jac. Vsserii, archiep. armachani, parte 1. anno 1632. excus. pag. 12. diserte affirmat, *neminem latere, quod multi in Ecclesia anglicana praesentiam Christi in sacramento consteantur, licet modum non assignent.*

Archiepiscopus spalat. ut constat, hanc sententiam prolixè tuetur lib. 5. de Rep. Eccl. cap. 6. & lib. 7. cap. 11. n. 7. & n. 8. *Hic, inquit, est tam atrocis & periculosae dissensionis facillimus modus sopiendae, ut omnes veritatem corporis Christi in sumenda eucharistia exhiberi uno ore fateamur, & circa modum, quo fiat haec exhibitio, quippe ineffabilem & inexplicabilem, nobis omnibus silentium perpetuum indicamus, & ex hac dissensione schismata coalita extinguamus.* Vide eundem contra errores Fr. Suarez, cap. 2. Legatur quoque Petri Piche-

Picherelli, viri longe doctissimi & moderatissimi, Expositio verborum coenae, & dissertatio de Missa. Auctor etiam Diallactici de Veritate, corporis Christi in eucharistia, pluribus contendit, & ex scripturis ac Patribus ostendit, *eucharistiam non solum figuram esse corporis dominici, sed etiam veritatem ejusdem, naturam atque substantiam in se comprehendere*: licet, quae de discrimine inter illud corpus Christi, quod in sacramento distribuitur, & id, quod de virgine Maria assumptum, in caelos ascendit, Bertramum sequutus, differit, facile aliquos offendant, (ut Cassandri verbis utar, epist. 3. p. 1084.) quibus, ex verbis Christi persuasum est, Pag. 382. & quidem vere, non aliud corpus in sacramento fidelibus dari, quam quod a Christo pro fidelium salute in mortem traditum fuit. Quamvis autem, inquit porro Cassander, hic distinctione aliqua opus sit, malim tamen illam ad modum praesentiae & exhibitionis, quam ad ipsam rem subjectam b. e. corpus Christi adhiberi. Diallacticon hoc exstat in fine volum. secundi Tractationum theologicarum Bezae. Autor hujus libri fuit J. * Ponetus, episc. wintoniensis, anglus, & non alio consilio scriptus & editus est, quam ut dissidentes Lutheranos & Zuinglianos in gratiam reduceret. Vide Hospin. loco cit. pag. 245. 246.

Sed quia sententia haec non sat recte intelligitur, neque explicatur a multis, qui eandem, sequi videntur, ac proinde concordia inter dissidentes impeditur, paulo distinctius hac de re, quam

* Ponetus] Vide Hydei Catal. B. B. part. I. 334.

quam multi alii consueverunt, dicamus. Multi hanc veram & realem praesentiam corporis & sanguinis Christi in eucharistia, & utriusque communicationem, ne oralem & corporalem, aliquam admittere & asserere videantur, spiritualiter tantum & per fidem effici & perfici affirmant. Ecclesiae anglicanae fidem sic exprimit Casaub. in Resp. ad epist. card. Perronii: *Ecclesia anglicana, ut rem omnem brevi compendio complectar, in caena Domini realiter participationem se fieri credit corporis & sanguinis Christi, atque, ut Patres graeci dicunt, & quod Bellarm. ipse fateatur, spiritualiter. Per fidem enim Christum apprehendunt & manducant. Eadem Ecclesia in exhibitione panis mystici haec verba ministro praescribit dicenda: Corpus Domini, &c. accipe, & ede hoc in recordationem mortis Christi pro te, & temet illo ale in corde tuo per fidem cum gratiarum actione.*

*Spiritualiter profecto corpus Christi in eucharistia exhiberi & accipi, nonnulli veterum diserte dixerunt. * Athanas. in illud evangelii, Quicumque dixerit, Matth. 12. 32. Quot hominibus corpus ejus suffecisset ad cibum, ut un. versi mundi alimonia fieret? Sed propterea ascensionis suae in caelum mentionem fecit, ut eos a corporali intellectu abstraheret, (Pag. 383.) ac deinde carnem suam, de qua locutus erat, cibum e supernis caelestem, & spiritualem alimonia (ἡ πνευματικὴ τροφή) ab ipso donandam intelligerent. Quae enim locutus sum vobis, inquit, spiritus & vita sunt. Quod*

perinde

* Athanas.] Tomo I. edit. nannianae. p. 771.

perinde est, ac si diceret, corpus meum, quod ostenditur, & datur pro mundo, in cibum dabitur, ut spiritualiter (πνευματικῶς) unicuique tribuatur, & fiat singulis tutamen praeservatioque ad resurrectionem vitae aeternae. Haec sive ille, sive aliquis alius scriptor vetus. Macarius homil. 27. Illo tempore magnates, iusti, reges & prophetae noverant, venturum esse redemptorem: at passurum esse, crucifigendum, &c. non norant, neque ascendit in eorum cor baptisma futurum ignis ac spiritus sancti, item in ecclesia offerendum esse panem & vinum, antitypon carnis ejus & sanguinis, sumentesque de pane visibili, spiritualiter (πνευμαλικῶς) carnem Domini esuros. Bernhard. in serm. de S. Martino affirmat, in sacramento exhiberi nobis veram carnis substantiam, sed spiritualiter, non carnaliter, ut ipse Bellarm. fateri cogitur, de Eucharistia lib. 1. c. 2. sect. Tertia regula: Licet, inquit, non videatur haec vox spiritualiter multum frequentanda, quia periculum esset, ne traheretur ab adversariis, non tam ad modum, quam ad ipsam naturam significandam. Sed illud, spiritualiter, neque Romanenses ipsi recte explicant, dicentes, adesse Christum in eucharistia, non carnaliter, non corporaliter, id est, eo modo, quo suapte natura existunt corpora, nec sensibilibiter, mobiliter, &c. sed spiritualiter, id est, modo existendi spirituum, cum Christus totus sit in qualibet parte, adesse tamen per transubstantionem, ita ut motis speciebus vere moveatur corpus Christi, quamvis per accidens: quomodo anima nostra vere mutat locum, cum corpus mutat locum, & ut vere & proprie dica-

dicamus, Chriſti corpus in euchariftia attolli, depo-
ni, deferri, collocari in altari, vel in pixide, trans-
ferri a manu ad os, & ab ore ad ſtomachum, ut
loquitur Bellarm. loc. cit. ſect. Ideo fit regula
ſexta. ut adeo recte in Concilio romano ſub Nicolao
II. compoſitus ſit Berengarius confiteri, Chriſti corpus,
ratione ſpecierum ſive accidentium, quibus conjun-
ctum eſt, (Pag. 384.) ſenſualiter ſacerdotum ma-
nibus tangi & frangi, ut aſſerit Bellarm. ibid.
Quintaregula. Haec omnia atque id genus alia
plurima, nec ſcripturae nec Patres unquam
nobis tradiderunt. Neque etiam Proteſtantes
illi, qui illud, ſpiritualiter, ſic intelligunt, nos ſole
intellectu, ac pura fide recipere in nos corpus Chri-
ſti, mentem Spiritus S. in ſcripturis, & Patrum
aſſecuti ſunt. Sic enim (ut verbis utar Archi-
epiſcopi ſpalat. de Rep. eccl. l. 5. cap. 6. in Ap-
pendice ad Cyrill. alex. * n. 8.) nihil differret
ſacramentalis receptio, a fide incarnationis; (adde
etiam mortis & paſſionis) differt tamen pluri-
mum, non in effectu, quia, ut vidimus in Hilario,
per fidem incarnationis aſſequimur & animae ſalu-
tem, & corporis immortalitatem, & in euchariftia
idem; ſed in modo operandi: in euchariftia enim,
praeter fidem, quae eſt neceſſaria, & qua per ſolum
intellectum unimur carni Chriſti, quae eſt objectum
noſtrae fidei, ponimus conjunctionem quandam ſpiri-
tualeſ verae & realis carnis Chriſti cum anima &
corpore etiam noſtro, quam melius vocare non poſſu-
mus, quam ſacramentalem, h. e. quae per viam

come

* N. 8.] Pag. 162, & n. 25, p. 167.

com
ſim
nota
non
trib
(ut
dag
ipſu
haec
a ſol
omn
ſenſe
com
eſt
am
rece
cept
ſed
noſtr
bis
tam
ille
ibi
flam
per
Dei
tun
tur
ceri

comestione fiat; ut, dum panem sacrum comedimus, simul cum pane, non via corporali, sed alia soli Deo nota, quam spirituales vocamus, quia certum est, non posse esse corporalem: eam vero fatemur cum Patribus esse ineffabilem, inexplicabilem, inexplorabilem, (ut Cyrillus vocat) h. e. non inquirendam, nec indagandam, sed sola fide credendam, nobis exhibeatur ipsum verum corpus Christi. Et paulo post: Et haec unio realis sacramentalis, in modo longe diversa a sola unione fidei, omnes machinas, omnia argumenta omnia commenta Perronii demolitur, & vera Patrum sensa a reali praesentia, hoc est corporali remota, reddit compertissima. Alterum vero, corporaliter, omnino est* in Cyrillo admittendum, quia & objective, & etiam subjective illud intelligit; ita ut corpus Christi sit receptionis objectum, & corpus nostrum sit ejusdem receptionis subiectum, & non solus spiritus aut intellectus, sed modus hujus receptionis sit penitus, etiam fidei nostrae, ut dixi, occultus, ut Christi corpus sit in nobis non solum objective, sed etiam subjective, modo tamen quodam divino, spiritali & ineffabili. Haec ille, apud quem multa alia in eandem sententiam ibi atque alibi legere est.

Ac proinde male docetur a multis Protestantibus, hanc praesentiam & communicationem per fidem effici, quia, ut inquiunt illi, fides verbo Dei nitens, res facit praesentes, quae promittuntur. Fides, ut constat, magis proprie dicitur accipere, & apprehendere, quam vel polliceri vel praestare. Verbum Dei, & promissio,

O o 2

cui

* In Cyrillo] In Joh. lib. 10. c. 13.

cui fides nostra nititur, pag. 385.) praesentia reddit, quæ promittit, non fides nostra. Vide Cl. Espenacæum Oper. p. 923. & seq. de collatione habita Sangermani inter Protestantes & Romanenses aliquot A. 1561. & J. Aug. Thuanum Hist. l. 28. p. 47. vel 568. Promissio hujus praesentiae & communicationis effectum quidem, maxime salutarem, non operatur neque obtinet, nisi in fide viva credentibus, & digne communicantibus, utriusque tamen causa & fundamentum, est verbum promissionis Christi, non fides nostra.

Falso etiam asseritur, *haud aliter nos corpus Christi in eucharistia comedere, quam Patres V. T. qui crediderunt in Christum.* Haud dubie prisci fideles, ante Christi incarnationem, carnem Christi spiritualiter edebant in manna & rebus aliis figuratam, & sufficienter pro statu oeconomicæ illius, ad salutem, 1. Cor. 10. 3. 4. Sed nihilominus per communicationem carnis Christi in eucharistia, multo altius & solidius nos Christianos incorporari Christo, quam priscos fideles, qui Christi incarnationem praeceperunt, & spiritualiter tantum, sive per solam fidem carnem Christi manducarunt, credidit semper Ecclesia catholica. *Quod in re sumebatur a Judæis in esu agni paschalis,* (ut recte affirmat Arch. spalat. de Rep. eccl. lib. 5. cap. 6. n. 49. p. 95.) *nihil aliud erat nisi agnus, cibus de se consumptibilis.* Christi enim corpus, etsi spiritualiter sumeretur per fidem, non tamen in re ipsa sumebatur, sed in spe. At vero panis noster

noster exhibet ipsum Christi corpus reale in re ipsa, & non in spe tantum. Illi igitur manducabant cum agno Christum fide rei futurae & speratae, nos vero comedimus eundem Christum fide quidem, ut illi, sed fide rei praesentis, quae actu ipso, & non sola spe, nobis cum pane exhibetur, modo tamen ineffabili, certe non corporali; quod illis non contingebat, & sic illi re ipsa non comedebant corpus Christi. Vide etiam eundem ibid. n. 51. & 77. pag. 167. vel 119. & n. 97. pag. 191. vel 135. Admissa igitur illa, ut supra innui, Augustini expositione loci 1. Cor. 10. 3. verborum, *Patres nostri eandem escam spiritualem manducaverunt*, id est, (ut ait ille in Pf. 77. & tract. 26. in Joan.) Hebraei fideles eandem escam spiritualem comederunt, quam nos, (licet Chrysostomus, Theophylactus, & alii multo rectius verba illa intelligant, *de esca eadem inter omnes Hebraeos tum bonos tum malos, non autem nobiscum*) nihil aliud inde conficitur, (Pag. 386.) quam eandem Judaeorum & Christianorum escam fuisse quoad significationem, non autem quoad rei significatae & figuratae praesentiam & exhibitionem. Aliud est pascha, inquit Augustinus l. 2. contra literas Petilianus, c. 37. *quod Judaei de ore celebrant, aliud, quod nos in corpore & sanguine Domini accipimus.* Et in psal. 75. Idem, inquit, in mysterio cibus, & potus illorum, & noster; sed significatione idem, non specie, quia idem ipse Christus illis in petra figuratus, nobis in carne manifestatus. Haud absurde igitur dicitur, agnū paschalem, mannā, petram, &c.

fuisse sacramenti eucharistiae typos & figuras, quia, quod illa typice significabant & figurabant, hoc non tantum significat & figurat, sed re ipsa etiam exhibet, sed bonis & fidelibus tantum, ut infra dicemus; licet panis mysticus nec substantialiter sit ipsummet Christi corpus, neque etiam corporaliter idem in se contineat.

Perperam etiam asseritur, *non aliter in sacramento esse Christi corpus, quam in verbi praedicatione & auditu, atque res eandem esse, Christum in baptismo induere. & ipse carnem ac sanguinem in cena sumere.* Christum illiusque coelestia beneficia per verbum, baptismum & alia sacramenta, (de quibus alias Deo propitio dicemus) atque per fidem maxime ex parte nostra, modo viva sit ea, nobis a Deo exhiberi & a nobis accipi, certissimum est: Sed non minus certum est, per manducationem mysticam corporis Domini, & potum ejus sanguinis in eucharistia, nos multo efficacius & plenius, sublimius & augustius, strictius & arctius corpori & sanguini Christi uniri & incorporari, quam per illa. Quam ob causam hoc sacramentum dicitur per excellentiam *communio*, ut recte annotat H. Casaub. Exerc. 16. n. 30. pag. 508. vel 444. quia sc. hunc modum per manducationem mysticam, Christus instituit longe efficacissimum perficiendae unionis & conjunctionis quam arctissimae inter sese & membra sua, itemque membrorum ipsorum inter se. In cena enim per admirabilem virtutem Spiritus sancti, invisibiliter substan-

substantiae corporis Christi communicamus, cujus participes efficimur, haud secus, ac si visibiliter carnem & sanguinem ejus ederemus & biberemus. In baptismo lavacrum est, sed hic alimentum. Baptismus ingressus est in ecclesiam: Cœna, nutrimentum in ecclesia & conservatio. Baptismus est *salus*: Sacramentum corporis Christi, *vira*, ut ait Augustinus de Peccatorum merit. & remiss. lib. 1. c. 24. Vide P. Picherellum de Missa pag. 208. & 210. & ad mysticam manducationem Pag. 387.) verum Christi corpus, non tantum animae, sed *etiam corpori nostri*, spiritualiter tamen, hoc est, non corporaliter, exhibetur, & sane alio ac diverso, nobisque propinquiori modo, licet occulto, quam per solam fidem: ut recte Archiep. Ipalat. l. c. pag. 27. vel 166. n. 25. *Et licet Joban. cap. 6. de esu sacramenti non agat*, inquit P. Picher. pag. 193 *tamen de eadem carnis Christi manducatione spirituali, mysticaque cum Christo conjunctione: illic certe per fidem de conjunctionis initio; in sacramento autem, conjunctionis majore propinquitate, augmento, confirmatione, & strictiore arctioreque vinculo, loquitur.* Et fides, qua proprie Christi caro in eucharistia spiritualiter, h. e. incorporaliter, manducatur, non est ea sola, ut quidam dicunt, qua Christus pro peccatis nostris crucifixus & mortuus creditur: ea enim fides praesupponitur quidem & praerequiritur sacramentali manducationi, sed non est ejus propria; verum ea fides est, qua creditur verbo Christi.

fili dicentis, *Hoc est corpus meum*, &c. Cre-
dere enim, Christum ibi esse praesentem, eti-
am carne vivificatrice, & desiderare eam sume-
re, nimirum hoc est spiritualiter, & recte eam
manducare in eucharistia: unde Augustinus su-
per Joan. tract. 25. *Quid paras dentem & ven-
trem? crede, & manducasti*; ut doctiores norunt &
notant.

Denique gravissime erratur, quando *Chri-
stum non esse realiter in eucharistia*, hisce ratiun-
culis urgetur: *Christus est in cœlo, loco circum-
scriptus*, &c. Igitur non est re ipsa vel realiter in
eucharistia. Nemo enim sanæ mentis, Chri-
stum e cœlo, vel de dextra partis descendere,
visibiliter aut invisibiliter, ut in cœna vel signis
localiter adsit, existimat. Fideles omnes una-
nimi consensu & uno ore profitentur, se firmi-
ter retinere articulos fidei, *Ascendit in cœlos, Se-
det ad dextram Patris*, & modum hujus praesen-
tiae credere se non esse naturalem, corporalem,
carnalem, localem per se, sed supernaturalem,
& absque ulla cœlorum desertione. Vide scri-
pta Bucei anglicana pag. 548. Nimis tamen,
audacter quam plurimi, multis retro seculis, at-
que imprimis hoc nostro rixosissimo, nimis, in-
quam, audacter, immo plus satis crasse & mate-
rialiter de *praesentiae modo* locuti sunt, hodie-
que loquuntur, quem nos infinitae Dei sapien-
tiae & potentiae omnino reliquendum cense-
mus. De caeteris, quae de orali, etiam indigno-
rum manducatione corporis dominici dicenda,
restant;